

with one subject and predicate. When considering predictive minimum deals with two predicates was found association of two typical values within the same semantic structure. Accordingly, when characterizing one subject from both predicates, it will act as two functional. Description of the semantic structure concessive Ukrainian sentence with two predicates and general subjects well as two predicates and two subjects on the material of Ukrainian scientific language has not yet been implemented, so the proposed analysis is an attempt of such a study.

Key words: concessive offer, semantic, object, subject, predicate.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Должикова Т. І.

О. А. Старченко (Горлівка)

УДК 81'373.612:811.111

**СЛОВОВІРНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ТЕРМІНОГНІЗДА
ЯК ВИЯВ СИСТЕМНОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ Й ВИБОРЧИХ ПРОЦЕДУР
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Актуальність обраної теми зумовлено як загальною спрямованістю сучасних термінологічних студій в українському мовознавстві на дослідження особливостей термінологій окремих мов, так і недостатньою вивченістю термінології виборчого процесу й виборчих процедур (ТЛВП) в англійській мові (АМ) зокрема. Окремі референції до аналізованого нами лексичного масиву були наявні в роботах Ю. Зацного [Зацний 1999], Т. Крючкової [Крючкова 1989], Ю. Шувалової [Шувалова 1989] та інших учених, які досліджували політичний номінативний простір указаної мови взагалі та особливості її політичної фразеології зокрема, однак номінативний простір, що вербалізує логіко-поняттєвий апарат виборчого права, тобто ТЛВП, ще не був у фокусі уваги науковців як самостійний об'єкт лінгвістичного аналізу. Отже, наше дослідження є першою спробою системного й усебічного вивчення ТЛВП англійської мови.

Мета статті полягає у вивченні системності ТЛВП АМ, свідченням якої є утворення значної кількості словотвірних і термінологічних терміногнізд.

Під термінологією виборчого процесу та виборчих процедур розуміємо сукупність гетерогенних за генетичними, структурними й комунікативно-прагматичними особливостями термінологічних одиниць (ТО), які співвідносні з реаліями й поняттями виборчого процесу, обов'язковим компонентом чи то інтенціоналу, чи то сильного

імплікаціоналу термінологічного значення яких є семи: ‘вибори або те, що має стосунок до виборів’ чи ‘голосування або те, що має стосунок до голосування’, та які деякою мірою відповідають загально визнаним вимогам до терміна й термінології.

Вивчаючи особливості семантичної природи терміна й термінології, науковці наголошують серед іншого на їхній *системності*. Думку про те, що термін слід розглядати не як окремий знак, а як конститuent певної системи, було вперше обґрунтовано й деталізовано в працях Д. Лотте, який зауважив, що „кожен термін має цілком визначене місце в певній термінологічній системі, яке залежить від місця відповідного поняття в цій системі понять” [Лотте 1961: 14].

І сьогодні питання взаємовідношень між системою понять певної галузі знань і системою термінів, що відбивають ці поняття, часто привертають увагу термінознавців [Кобрин 1989; Зайцева 2003; Соотношение 1984; Цаголова 1988 та ін.]. При цьому одні науковці під системністю терміна вбачають його класифікаційну сутність, або логічну (змістову) системність, детерміновану взаємозв'язком понять у відповідній системі [Лотте 1961; Даниленко 1977; Лейчик 1986]; інші – лінгвістичну системність, тобто морфологічні, дериваційні та лексико-семантичні системні зв'язки між термінами як елементами мовної системи [Юргенс 1985]; прибічники третьої позиції, яку поділяємо й ми, наголошують на подвійній приналежності терміна – системі мови й системі понять конкретної фахової галузі, кожна з яких накладає обмеження на структуру терміна в аспектах змісту та висловлення [Реформатский 1968; Кобрин 1989; Цаголова 1988 та ін.].

Як уже було зазначено, одним із виявів системності термінології на мовному рівні є утворення розгалужених словотвірних гнізд навколо базових термінів ТЛВП АМ. Підвищений інтерес до базових термінів є цілком закономірним, адже саме їм належить первинна роль у мовній репрезентації категорійних понять тієї чи тієї поняттєвої сфери. Будучи носіями широкого поняттєвого змісту, що потребує подальшої конкретизації, базові терміни слугують продуктивною основою для формування нових термінів і термінологічних понять. У мові така реалізація дериваційної спроможності базових термінів виявляє себе утворенням розгалужених словотвірних терміногнізд.

Вивчення складу словотвірних терміногнізд, утворених навколо базових термінів у ТЛВП АМ, підтверджує думку Л. Буянової про те, що твірними вершинами гнізд у термінології зазвичай є терміни-іменники, що зумовлено специфікою поняттєво-категорійної системи термінодеривації, особливим дериваційним апаратом та ієрархією значень [Буянова 2002: 159]. У ТЛВП АМ, наприклад, 10 із 11 терміногнізд утворилися навколо базового терміна-іменника. У ТЛВП УМ – 8 із 10 відповідно. Структурно серед терміногнізд ТЛВП АМ та УМ домінують гнізда-пучки (за Л. Буяною [Буянова 2002: 159]), які

вказують на багатоярусність таксоніміки та ієрархічність самих наукових понять.

Зауважимо, що найпотужніший потенціал під час творення значної кількості дериватів та утворенні розгалужених словотвірних терміногнізд у ТЛВП АМ мають такі базові терміни, як *to elect* та *a / the vote*.

Термін-дієслово *to elect* є винятковим прикладом того, що дієслово може бути продуктивною вершиною словотвірного терміногнізда, яке становить сукупність усіх спільнокоренових слів, породжених мотивувальною основою опорного компонента задля вербалізації певного сегмента логіко-поняттєвого апарата термінології виборчого права й виборчих процедур. Це гніздо складається з 22 дериватів із частиномовним статусом іменників, прикметників і дієслів. До нього входять: *elect* „обирати на виборну посаду”, *election* „вибори”, *re-election* „перевибори”, *election-day* „день виборів”, *electioneer* „проводити передвиборчу кампанію”, *electioneerer* „учасник передвиборчої кампанії”, *electioneering* „проведення передвиборчої кампанії”, *elector* „виборщик, виборець”, *electoral* „електоральний”, *electoralism* „електоралізм”, *electoralist* „електораліст”, *electoral-college* „колегія виборщиків”, *electorial* „електоральний”, *electorship* „статус виборця, виборщика”, *electorate* „електорат”, *electress* „виборниця”, *pre-elect* „обирати задалегідь”, *unelect* „відкликати кандидатуру”, *reelect* „переобирати”, *elective* „виборний”, *electable* „той, що має право бути обраним”, *elect* (A) „новообраний, який ще не вступив на посаду”, *elect* (N) „новообрана особа, яка ще не вступила на посаду”.

Вершину другого за кількістю словотвірного терміногнізда (16 дериватів) у ТЛВП АМ становить базовий термін-іменник *a / the vote*. Будучи мотивувальною основою та забезпечуючи поняттєву єдність усіх своїх похідних, сам по собі *a / the vote* має обмежену словотвірну активність, оскільки основна потужність припадає на створений шляхом конверсії функційний корелят цього терміна – термін-дієслово. Словотвірне терміногніздо з вершиною *a / the vote* містить такі ТО: *vote* (N) „голос, голосування”, *voteless* „що не має права голосу”, *vote-catcher* „слоган, розрахований на приваблення голосів виборців”, *vote-getter* „слоган, розрахований на приваблення голосів виборців”, *vote* (V) „голосувати”, *vote in* „обирати шляхом голосування”, *vote through* „провести голосуванням”, *vote down* „не обрати на посаду”, *revote* „ставити на повторне голосування”, *outvote* „мати перевагу в голосах, нанести поразку при голосуванні”, *vote out* „не переобрати на новий термін”, *unvote* „відмінити повторним голосуванням”, *voter* „виборець”, *nonvoter* „особа, позбавлена права голосу”, *outvoter* „виборець, що не мешкає в цьому виборчому окрузі”, *voteress* „виборниця”, *voting* „голосування”.

Решта словотвірних терміногнізд досліджуваної термінології в ТЛВП АМ поступаються кількісно наведеним вище, проте всі гнізда мають високий термінотворчий потенціал, який сприяє їх подальшому

„розростанню”. Як зауважує Л. Буянова, межі гнізд є мобільними, їхня постійна фіксація неможлива, адже неможливо визначити межі пізнання й ту кінцеву межу, за якою цей процес закінчується [Буянова 2002: 158].

Науковці наголошують на доцільності визначення ще одного типу гнізд – синтаксичних гнізд термінів, які можна розглядати як складні єдності синтаксичних синтагм і парадигм. Вони базуються на принципі ієрархії, послідовного підпорядкування одних одиниць іншим [Клычева 1999: 105] та здатності слова бути ключовим в утворенні складених термінів, що іменують різновиди родового поняття.

Синтаксичні гнізда термінів базуються на родовидових або гіперо-гіпонімічних відношеннях, які також відбивають системні відношення між фаховими поняттями. Термін, який іменує більш узагальнене поняття, називають гіперонімом, а термін, який позначає більш спеціальне поняття по відношенню до вказаного роду об'єктів та явищ, – гіпонімом. На відміну від гіперонімів, для гіпонімів характерний вузький обсяг і ширший зміст поняття. На рівні значення ширший зміст поняття відбивається в більшій кількості семантичних компонентів, а на рівні синтаксичної конструкції – у створенні складеної номінації.

Складені синтаксичні номінації на позначення видових понять групуються навколо гіпероніма в синтаксичні парадигми та синтагми.

Синтаксична синтагма – це відкрита структура словосполучень, послідовно пов'язаних між собою відношеннями похідності [Клычева 1999: 105]. Поступове просування від однокомпонентного терміна до двокомпонентного утворення, а від нього до складного полікомпонентного термінологічного словосполучення в синтаксичній синтагмі відбиває поступове ускладнення фахового поняття та нанизування додаткових ознак. Синтаксична синтагма становить еноцентричний ряд, у якому кожне наступне слово є гіпонімом щодо попереднього слова та гіперонімом щодо наступного, наприклад, у ТЛВП АМ: *voting* „голосування” – *district voting* „голосування по округах” – *adjusted district voting* „голосування в пристосованих округах”; *headquarters* „штаб” – *election headquarters* „штаб виборчої кампанії” – *central election headquarters* „центральний штаб виборчої кампанії”; *campaign* „кампанія” – *election campaign* „виборча кампанія” – *candidate-centered election campaign* „виборча кампанія, у центрі якої знаходиться кандидат на виборчу посаду, а не партія, від якої він висувається”, *election* „вибори” – *presidential election* „президентські вибори” – *direct presidential election* „прямі президентські вибори” та ін.

Синтаксична парадигма – це сукупність усіх безпосередніх похідних словосполучень того чи того твірного [Клычева 1999: 105]. Синтаксична парадигма демонструє звернення до родового поняття та його конкретизацію за допомогою видової ознаки. У синтаксичній парадигмі чітко відбивається структура поняття [Кришталь 2003: 95], наприклад, у ТЛВП АМ: *electorate* „електорат” – *active electorate* „активний електорат”, *congressional* ~ „електорат на виборах до

Конгресу”, *eligible* ~ „виборці, що мають право голосувати на виборах”, *parliamentary* ~ „електорат парламентських виборів”, *passive* ~ „пасивний електорат”, *presidential* ~ „президентський електорат”; *nomination* „висування кандидатури” – *caucus nomination* „висування кандидатури на партійно-фракційній закритій нараді”, *direct* ~ „пряме висування кандидатури”, *independent* ~ „незалежне висування кандидатури”, *presidential* ~ „висування кандидатури на президентську посаду”, *top* ~ „висування кандидатури на президентську посаду”, *majority* ~ „висування кандидатури більшістю голосів”, *parliamentary* ~ „висування кандидатури до парламенту” тощо.

Аналіз фактичного матеріалу підтверджує той факт, що хоча структура терміна може розкриватися і за допомогою синтаксичної синтагми, і за допомогою синтаксичної парадигми, остання домінує. Гіпонімічні синтаксичні номінації, які деталізують структуру ключового терміна, представлені здебільшого простими словосполученнями, тобто елементарними синтаксичними конструкціями, що складаються з двох повнозначних слів, одне з яких є головним, а інше залежним.

Складну єдність синтаксичних синтагм і парадигм Г. Кличова пропонує розглядати як синтаксичне гніздо. Синтаксичне гніздо термінів утворюють непохідне слово або словосполучення (термін або нетермін) та всі його похідні (терміни словосполучення: двокомпонентні, трикомпонентні та полікомпонентні) [Клычева 1999: 107].

Найбільш розгалужену структуру у ТЛВП АМ має синтаксичне гніздо із твірним іменником *election*. Воно складається зі 142 термінологічних словосполучень (ТС), що мають неоднорідну синтаксичну структуру. Термін *election*, який виражає родові поняття, становить поняттєвий центр цих ТС, проте він не завжди є їхнім стрижневим компонентом. Термінологічні словосполучення з терміном *election* у функції головного компонента творяться за субстантивно-субстантивними та ад’єктивно-субстантивними синтаксичними моделями й нараховують 101 термінологічну одиницю (ТО), а ТС, у яких термін *election* виражає родові поняття, яке зазнає уточнення й конкретизації, і є залежним членом, творяться відповідно лише за субстантивно-субстантивними моделями й нараховують 41 одиницю.

Розгалуженість структури синтаксичних гнізд може бути зумовлена не лише синтаксичною функцією гіпероніма у ТС. Її може індукувати розмаїтість семантичних зв’язків між конститuentами синтаксичного гнізда внаслідок утворення синтаксичних дериватів на базі різних значень полісемантів. Прикладом цього є синтаксичне гніздо із твірним *vote*, яке нараховує 114 похідних.

Поширена структура властива також синтаксичним гніздам, утвореним на базі таких термінів, як *voting* (119 ТО), *voter* (53 ТО), *ballot* (58 ТО), *campaign* (44 ТО), *candidate* (38 ТО), *vote* (142 ТО), *electoral* (45 ТО), *majority* (23 ТО), *minority* (23 ТО), *presidential* (31 ТО) та ін.

Синтаксичні гнізда з гіперо-гіпонімічними відношеннями між елементами демонструють взаємозалежність між родовими та видовими поняттями, що є найвищою формою відбиття сутності явищ у свідомості людини. Відповідно їх можна вважати універсальним способом тематичної ієрархічної організації конкретної терміносистеми [Кришталь 2003: 99].

Підводячи підсумки нашого дослідження, зауважимо, що вивчення специфіки творення словотвірних та синтаксичних терміногнізд уможлиблює прогнозування шляхів і способів збагачення корпусу термінів-дериватів у процесі активного розвитку досліджуваної терміносистеми та сприяє подальшому системному унормуванню цієї термінології.

Література

- Буянова 2002** – Буянова Л. Ю. Термин как единица логоса / Л. Ю. Буянова. – Краснодар : КубГУ, 2002. – 184 с.; **Даниленко 1977** – Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.; **Зацний 1999** – Зацний Ю. А. Развитие словарного состава английской лексики в 80 – 90-е годы XX столетия : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04 / Зацний Юрий Антонович. – Запорожье, 1999. – 403 с.; **Зайцева 2003** – Зайцева Н. Ю. Семиотика романских терминологических систем в их сопоставлении с английскими и русскими : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.20 „Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Н. Ю. Зайцева. – СПб., 2003. – 36 с.; **Клычева 1999** – Клычева Г. В. Ресурсы терминологического потенциала юриспруденции : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Клычева Галина Валерьевна. – Краснодар, 1999. – 124 с.; **Кобрин 1989** – Кобрин Р. Ю. Лингвистическое описание терминологии как база концептуального моделирования в информационных системах : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка” / Р. Ю. Кобрин. – Горький, 1989. – 44 с.; **Кришталь 2003** – Кришталь С. М. Структурно-семантический анализ метафорических терминов подязыка финансов в английском и украинском языках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.17 / Кришталь Светлана Михайловна. – Донецк, 2003. – 218 с.; **Крючкова 1989** – Крючкова Т. Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии / Т. Б. Крючкова. – М. : Наука, 1989. – 151 с.; **Лейчик 1986** – Лейчик В. М. О языковом субстрате термина / В. М. Лейчик // Вопр. языкознания. – 1986. – № 5. – С. 87 – 97; **Лотте 1961** – Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.; **Реформатский 1968** – Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка / А. А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики. – М. : АН СССР, 1968. – С. 103 – 127; **Соотношение 1984** –

Соотношение интернационального и национального в общественно-политической терминологии восточнославянских языков / отв. ред. Т. И. Панько. – Львов : Вища шк., 1984. – 202 с.; **Цаголова 1988** – Цаголова Р. С. Системное исследование терминологии политической экономики : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / Р. А. Цаголова. – М., 1988. – 45 с.; **Шувалова 1989** – Шувалова Ю. В. Политическая фразеология в функционально-стилистическом аспекте / Ю. В. Шувалова // Английская фразеология в функциональном аспекте : сб. науч. тр. – Вып. 336. – М. : АН СССР, 1989. – С. 133 – 138; **Юргенс 1985** – Юргенс Г. О системном характере измерительной терминологии / Г. О. Юргенс // Системное описание лексики германских языков. – Вып. 5. – Л. : ЛГУ им. А. А. Жданова, 1985. – С. 112 – 113.

Старченко О. А. Словотвірні та синтаксичні терміногнізда як вияв системності термінології виборчого процесу й виборчих процедур англійської мови

Статтю присвячено аналізу синтаксичних та словотвірних терміногнізд в термінології виборчого процесу й виборчих процедур англійської мови, які є основним виявом системності досліджуваної термінології. Словотвірне терміногніздо є сукупністю всіх спільнокореневих слів, породжених мотивувальною основою базового терміна. Синтаксичне терміногніздо є складним поєднанням синтаксичних синтагм і синтаксичних парадигм. Синтаксична синтагма – це відкрита структура словосполучень, послідовно пов'язаних між собою відношеннями похідності. Синтаксична парадигма є сукупністю всіх безпосередніх похідних словосполучень того чи іншого твірного. Синтаксичні гнізда термінів базуються на гіперо-гіпонімічних відношеннях, які також відбивають системні відношення між фаховими поняттями. Найпотужніший потенціал у творенні дериватів та утворенні розгалужених словотвірних і синтаксичних терміногнізд у термінології виборчого процесу й виборчих процедур англійської мови властивий базовим термінам *to elect* та *a / the vote*.

Ключові слова: термін, термінологія, системність, словотвірне терміногніздо, синтаксичне терміногніздо, синтаксична синтагма, синтаксична парадигма.

Старченко Е. А. Словообразовательные и синтаксические терминологические гнезда как проявление системности терминологии избирательного процесса и избирательных процедур английского языка

Статья посвящена анализу синтаксических и словообразовательных гнезд в терминологии избирательного процесса и избирательных процедур английского языка, которые являются основным проявлением системности исследуемой терминологии. Словообразовательное

терминогнездо представляет собой совокупность всех однокоренных слов, порожденных мотивирующей основой базового термина. Синтаксическое терминогнездо является сложным объединением синтаксических синтагм и синтаксических парадигм. Синтаксическая синтагма является открытой структурой словосочетаний, последовательно связанных между собой отношениями производности. Синтаксическая парадигма является совокупностью всех непосредственных производных словосочетаний того или иного производящего. Синтаксические гнезда терминов базируются на гиперогипонимических отношениях, которые также отражают системные отношения между профессиональными понятиями. Мощнейший потенциал при создании дериватов и образовании разветвленных словообразовательных и синтаксических терминогнезд в терминологии избирательного процесса и избирательных процедур английского языка имеют базовые термины *to elect* и *a / the vote*.

Ключевые слова: термин, терминология, системность, словообразовательное терминогнездо, синтаксическое терминогнездо, синтаксическая синтагма, синтаксическая парадигма.

Starchenko O. A. Syntactic Families of Terms and Word-Building Families of Terms as a Manifestation of the Fact That the Terminology of Electoral Process and Electoral Procedures is a System

The article is devoted to the analysis of the syntactic families of terms and word-building families of terms in the terminology of electoral process and electoral procedures of the English language. The terminology of electoral process and electoral procedures is constituted by the heterogeneous, in the context of genetic, structural and communicative-pragmatic features, terminological units that correspond to realities and concepts of the electoral process and the lexical meaning of which has semes: 'elections or that is related to elections' or 'vote or that is related to vote'; besides, to a certain extent these units meet the conventional requirements to the term and terminology. The syntactic families of terms and word-building families of terms are the main manifestation of the fact that the terminology in question is a system. Each term is an element of the system twice: an element of the system of the language and an element of the system of concepts of a certain professional area. Each word-building family of terms consists of all the word-terms of the same stem which are derived from the stem of the basic term. Syntactic family of terms is a combination of syntactic syntagms and syntactic paradigms. A syntactic paradigm is a unity of all the word-combinations directly derived from the producing word. A syntactic syntagm is an open chain of word-combinations consistently linked with each other by relations of derivation. The most powerful potential at creation of a significant amount of derivatives and syntactic families of terms and word-building families of terms in the terminology of electoral process and electoral procedures of the English language have the basic terms *to elect* and *a / the vote*.

Keywords: term, terminology, system, syntactic families of terms, word-building families of terms, syntactic syntagms and syntactic paradigms.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Леснова В. В.